

WIEL EN RUPS

Scania R124CB 420HZ 165
kN-vrachtauto met een
gepantserde cabine en
een civiele aanhangwagen
met daarop een Werklust
wiellaadschop in Afghanistan.

WIEL EN RUPS

VOERTUIGEN VAN DE LANDMACHT
1945-2015

Sander Ruys

INHOUD

WOORD VOORAF	8
INLEIDING EN VERANTWOORDING	12
DEEL 1	
H1 Alles tweedehands: ordening en opleiding 1945-1949	22
Aankoop van geallieerden 28 , Bijzondere aankoopcommissie 29 , 'Overall deal' 29 , Buitgemaakte voertuigen 36 , Nederlandse voertuigen 38 , Het resultaat 38 , Afvoer 40	
H2 Voormalige voertuigen van de geallieerden 1945-1946	42
Niet gepantserde wielvoertuigen in de beginjaren 43 , Lichte voertuigen 45 , Middelzware vrachtauto's 47 , Zware vrachtauto's 51 , Gepantserde voertuigen in de beginjaren 54 , Gepantserde wielvoertuigen 54 , Gepantserde rupsvoertuigen 59 , Tanks 63 , Gemechaniseerd geschut 64	
H3 Opbouw en uitbreiding 1949-1960	66
Cavalerie 70 , Chaffee 71 , Centurion 72 , Bergingstanks 74 , Dozertanks 75 , Houwitserstanks 76 , Tankkazematten 76 , Gepantserde wielvoertuigen 77 , Gepantserde rupsvoertuigen 77 , Infanterie 78 , Veldartillerie 78 , Territoriale Luchtdoelartillerie 80 , Aankoop 40L70 86 , Luchtdoelartillerie Strijdkrachten te velde 87 , Modernisering Britse 40L60 88 , Radar en zoeklichten voor lichte luchtdoelartillerie 89 , Modernisering radar 91 , Super Fledermaus 91 , Reorganisatie luchtdoelartillerie 91 , HSA L4/5 92 , Verkoop Super Fledermaus 92 , Genie 93 , Verbindingsdienst 102 , Afvoer 103	
H4 Opbouw en vernieuwing 1949-1960	104
Verwerven nieuwe wielvoertuigen 105 , DAF YA 318 en YA 328 105 , DAF YA 126 107 , DAF YA 314 109 , DAF YT 1500L 111 , Modificatie oorlogsjeeps 112 , Verwerving jeeps 112 , Willys CJ-3A 112 , Nekaf en Kemper & Van Twist M38A1 113 , Tanktransport 116 , Zware takelauto 119 , DAF YA 616 120 , Middelzware takelauto 124 , Nucleaire artillerie 125 , Stroomvoorziening 127 , Logistieke ondersteuning 127 , Geneeskundige troepen 129 , Vredesdienst 129 , Personenauto's 133 , Omvang personenautopark 133 , Motorfietsen 134 , Afvoer 134 , Indeling van wielvoertuigen in 1955 134 , Afsluiting 135	
H5 Mechanisering en motorisering 1960-1970	138
Het einde van het MDAP 141 , 'Upgunning' en 'uparmouring' van de Centurion 143 , Dozertank en brugleggende tank 143 , 'Retrofitten' van de Centurion (dieselmotor) 146 , Vervanging van de Centurion 146 , Op weg naar mechanisering en motorisering 149 , Gepantserd wielvoertuig voor de infanterie 149 , Gepantserd rupsvoertuig voor de infanterie en lichte tank 151 , Vervolgbestellingen pantservoertuigen 156 , Gepantserd verkenningvoertuig 158 , M113-familie 161 , Mechanisering infanterie 165 , Mechanisering verkenningseenheden 165 , Mechanisering artillerie 165 , Modernisering genie 168 , Vernieuwing wielvoertuigen 175 , DAF YA 324	

en YF 324 **177**, Beproeving vijftonner **177**, DAF YB 616 en YB 626 **179**, Tanktransport **180**, Logistieke mechanisering en motorisering **181**, Keuken-aanhangwagens **183**, Mobiele wasserij **184**, Brandstofbevoorrading **185**, Mechanisatie munitieoverslag **189**, Vredesdienst **190**, Motorfietsen **192**, Afvoer **193**

H6 Versterking en vernieuwing 1970-1980 **194**

Vervanging AMX-carrier **195**, FMC YPR 765 **197**, Modernisering M113 C&V **199**, Veldartillerie **199**, Luchtdoelartillerie **201**, Genie **202**, Nieuwe lichte tactische transportvoertuigen **208**, DAF 66 YA **208**, Land Rover 88 en 109 **209**, Nieuwe middelzware tactische transportvoertuigen **214**, DAF YA 2442 **215**, DAF YA 4440 **216**, White G 3000-motor **219**, Tanktransport **220**, Stroomvoorziening te velde **221**, Logistieke vernieuwing **221**, Vredesdienst **225**, Koninklijke Marechaussee **226**

H7 Verbetering en vernieuwing 1980-1990 **228**

Nieuwe tank **229**, Modernisering Leopard 1 **230**, Vervanging YP 408 **232**, Nieuwe 10-tonners **236**, Afronding modernisering artillerie **243**, Genie **246**, Verbindingsdienst **249**, Modernisering logistiek vervoer en overslag **250**, Naar een nieuwe lichte vrachtauto, nieuwe 4-tonner en nieuwe takelauto **253**, Andere nieuwe tactische wielvoertuigen **254**, Stroomvoorziening **256**, Motorfietsen **257**, Vredesdienst **258**, Mobiele oefensimulators **264**, Commissie van Proefneming **265**, Afvoer **269**

H8 Inkrimping en nieuwe taken 1990-2000 **270**

Defensienota 1991 **271**, Nieuwe takelauto **273**, Lichte vrachtauto **277**, Middelzware vrachtauto **285**, Brandstofdistributiemiddel **287**, Tanktransport **288**, Veldartillerie **289**, Luchtdoelartillerie **290**, Genie **292**, Kranen **293**, Laag-/hoogwerker **294**, Universele bouwmachine **294**, Toch specialistische bouwmachines **295**, Opleggers lage laadvloer **297**, Fascines **298**, Mijnenruimers **299**, Wegenmatlegger **299**, Wateraanvoer **300**, Waterwininstallaties en drinkwaterzuivering **302**, Verbindingsdienst **302**, Logistieke vernieuwing **303**, Andere aanhangwagens en opleggers **304**, Geneeskundige dienst **307**, Stroomvoorziening **309**, Luchtmobiele brigade **310**, Parate marechaussee **312**, Gepantserd Voertuig voor Vredesoperaties **312**, Andere gevolgen van de val van de Muur **315**, Vredesdienst **315**

H9 Inkrimping en specialisatie 2000-2010 **320**

Upgrade Leopard 2 **322**, Licht verkenning- en bewakingsvoertuig **323**, Vervanging van YPR 765 en M577 **325**, Infanterie gevechtsvoertuig **328**, Veldartillerie **330**, Luchtdoelartillerie **333**, Genie **334**, Verbindingsdienst **337**, Fysieke Distributie-concept **339**, Afghanistan **343**, Motorfietsen **345**, Vredesdienst **346**, Mobiele oefensimulators **347**

H10 Verdere inkrimping 2010-2015 **348**

Beleidsbrief 2011 **349**, Groot pantserwielvoertuig **352**, Defensiebrede vervanging wielvoertuigen **352**, Amarok **353**, Scania XT Gryphus **353**, Air Transportable Tactical Vehicle **354**, 12 KN Air Assault-voertuig **355**, Overige 12 kN-voertuigen **355**, Onbemande verkenningsvliegtuigen **356**, Genie **356**, CBRN Respons Eenheid **357**, Vredesdienst **358**, Public relations en werving **359**, Rekvisieten Commissie KL **363**, Slot **363**

DEEL 2

H11 Krijgsmachtbrede concentratie van het transport	364
Lijndienst	365
Defensie Verkeers- en Vervoerorganisatie	369
Overgang vrachtvervoer naar KL	375
H12 Explosieven opruiming	380
H13 Brandweer	390
H14 Mobiele colonnes	402
H15 Cantinedienst en MPV-pelotons	412
H16 Rijopleiding	424
H17 Lease en wagenparkbeheer	434
H18 Registraties van voertuigen	444
H19 Militaire hulp in de jaren vijftig en zestig	450
Canadese militaire hulp	459
H20 Vordering van voertuigen	462
Vorderingsvoorbereiding en vordering in de praktijk	465
H21 Voertuigenparken	468
H22 Afstoting van voertuigen	476
Projectteam Afstoting Grondgebonden Systemen	478
H23 Slot	483

TABELLEN

1	Aankoop voertuigen door de BAC in 1946	30
2	Krijgsbuitvoertuigen	32
3	Bestemming krijgsbuitvoertuigen per 1 mei 1947	32
4	Indelingsplan 20-25-tons opleggers en aanhangwagens genie, eind 1958	101
5	Typen van bureau- en werkplaatsopbouwen op de DAF YA 314 en YA 324	114
6	Planning behoefte jeeps in 1960	114
7	Te behouden en af te voeren Canadese voertuigen	136
8	Uitvoeringen Land Rover Series III	222
9	Uitvoeringen DAF Y 4440	222
10	Uitvoeringen YPR 765 en YPR 806 voor de modificatie tot 'YPR 2000'	234
11	Uitvoeringen DAF Y 2300	240
12	Uitvoeringen DAF Y 3300	278
13	Uitvoeringen Mercedes Benz 290 GD	280
14	Uitvoeringen DAF Y 4442	278
15	Uitvoeringen YPR 765 en YPR 806 na de modificatie tot 'YPR 2000'	318
16	Vervanging wielvoertuigen	350
17	Verwerving VW Amarok DC 103 kW	350
18	Voertuigen voor reportages en werving	362
19	DVVO (met uitzondering van bestel- en personenauto's)	376
20	Explosievenopruiming	388
21	Brandweervoertuigen	400
22	Korps Mobiele Colonnes	410
23	Voertuigen Cantinedienst	422
24	Voertuigen Rij- en Tractieschool op 1 juli 1953	432
25	Categorieën civiele dienstauto's 1994/1997	438
26	Categorieën civiele dienstauto's in 1997	438
27	Rijksbrede behoefte civiele dienstauto's 2005	442
28	Categorieën civiele dienstauto's 2005 en 2010	442

29	Indeling registraties KA-00-00 en KV-00-00	448
30	Uitvoeringen GMC CCKW 353 en DUKW 353 bij de KL	460
31	Bestand te vorderen voertuigen in 1964	466
32	Bestand te vorderen voertuigen in 2000	466
33	A-vehicles in 2e Voertuigenpark op 29 september 1947	474
34	Overzicht aan andere landen verkochte tactische voertuigen 1992/2014	480

BIJLAGEN OVERZICHTEN VOERTUIGEN 484

1	Voertuigen van de KL per 31 mei 1948, 5 april 1951, 1 november 1954	485
2	MDAP- en OSP-voertuigen van de KL	494
	2.1 Tactische motorvoertuigen MDAP en OSP	
	2.2 Gepantserde voertuigen MDAP en OSP	
	2.3 Aanhangwagens en opleggers MDAP en OSP	
	2.4 Geschut MDAP en OSP	
	2.5 Geniematerieel MDAP	
3	CMA-voertuigen van de KL	503
	3.1 Tactische voertuigen CMA	
	3.2 Geschut CMA	
	3.3 Radar CMA	
4	Motorfietsen verworven na 1946	504
5	Bussen verworven na 1948	505
6	Voertuigen van DAF	507
	6.1 Niet-tactische motorvoertuigen van DAF	
	6.2 Tactische motorvoertuigen van DAF	
	6.3 Gepantserde motorvoertuigen van DAF	
	6.4 Aanhangwagens en opleggers van DAF	
7	Voertuigen van andere merken	517
	7.1 Lichte niet-tactische vrachtauto's van andere merken	
	7.2 (Middel)zware niet-tactische vrachtauto's van andere merken	
	7.3 Lichte tactische voertuigen van andere merken	
	7.4 Middelzware en zware tactische wielvoertuigen van andere merken	
	7.5 Mechanische overslag	
	7.6 Aanhangwagens van andere merken	
	7.7 Opleggers van andere merken	
8	Tanks verworven na 1947	537
9	Gepantserde rupsvoertuigen verworven na 1950	538
10	Gepantserde wielvoertuigen verworven na 1950	539
11	Gemechaniseerd geschut verworven na 1950	541
12	Geniematerieel verworven na 1950	542
13	VW Transporter T1, T2, T3, T4 en T5	544

GERAADPLEEGDE BRONNEN 548

AFKORTINGEN 553

FOTOVERANTWOORDING 555

WOORD VOORAF

Mobiliteit in de vorm van motorisering (vervoer op wielen) en later mechanisering (vervoer op rupsbanden) was een van de speerpunten bij de opbouw van de Koninklijke Landmacht (KL) na de Tweede Wereldoorlog. Dit proces verliep geleidelijk. Was in de jaren veertig en vijftig bij een infanteriedivisie nog maar in beperkte mate sprake van mobiliteit, vanaf de jaren zestig kwam daarin verandering, met als voorlopig sluitstuk de gemechaniseerde brigade en de luchtmobiele brigade van de jaren negentig. Voertuigen waren in dat proces essentieel, zowel bij de gevechtseenheden als

bij de ondersteunende eenheden. Ook voor de dagelijkse bedrijfsvoering in vreedstijd was de (vracht)auto onmisbaar. Dit heeft in de afgelopen zeventig jaar geleid tot een breed scala van wiel- en rupsvoertuigen. Een deel daarvan genoot betrekkelijke bekendheid bij het grote publiek door de dagelijkse verschijning in het verkeer en in de media. Er zijn echter ook tal van minder beeldbepalende en zelfs onbekende voertuigen bij de landmacht gebruikt. Dit boek beoogt een overzicht te geven van de wiel- en rupsvoertuigen die na de Tweede Wereldoorlog in gebruik zijn geweest.

Een colonne GMC CCKW 353-vrachtwagens van 112 Transportbataljon passeert in 1954 bij Denekamp de Duitse grens.

De stap om dit boek te schrijven heeft een flinke zet gekregen door wijlen Paddy van der Baan. Hij legde mij en Wim den Dunnen in 2006 het plan voor om met zijn drieën een reeks boeken over de voertuigen van de krijgsmacht te schrijven. Na de eerste contacten in 2007 met het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), heb ik een notitie gemaakt over de opzet van die reeks. Gedrieën hebben we deze besproken met Piet Kamphuis en Ben Schoenmaker, destijds directeur respectievelijk afdelingshoofd van het NIMH. Naar aanleiding daarvan heb ik een uitgebreide inleiding geschreven voor een boekenreeks over het rollend materieel van de Koninklijke Landmacht. De inleiding heb ik in 2008 besproken met Ben Schoenmaker. Dat heeft geleid tot het besluit om die inleiding niet te gebruiken voor een boekenreeks, maar als basis voor één boek.

Helaas heeft Paddy van der Baan in 2008 om gezondheidsredenen moeten afhaken en vervolgens Wim den Dunnen vanwege zijn verhuizing naar Spanje. Laatstgenoemde is echter met raad en daad nauw betrokken gebleven bij de totstandkoming van deze publicatie en heeft na zijn terugkeer in 2013 de draad weer opgepakt door het beschikbaar stellen van documentatie en afbeeldingen uit zijn omvangrijke archief.

Dit boek had ik niet kunnen schrijven zonder de hulp van velen. Hoewel ik niet werkzaam ben of ben geweest bij het Ministerie van Defensie, heb ik toch van vele (oud-)medewerkers van de defensieorganisatie, militairen en burgerambtenaren, hulp ontvangen. Soms ging dit gepaard met enige verwondering over mijn grote belangstelling voor het onderwerp. Ook werd af en toe de kat uit de boom gekeken, omdat ik wel erg indringende vragen over en bijzonder veel kennis van het onderwerp had.

Het NIMH ben ik dankbaar voor de steun, hulp en begeleiding. Dat geldt in de eerste plaats voor de oud-directeur, Piet Kamphuis, en de huidige directeur, Ben Schoenmaker, vanwege hun bereidheid het boek onder auspiciën van het NIMH het levenslicht te doen zien. Ben Schoenmaker en Herman Roozenbeek ben ik dankbaar voor hun inspanningen om mij bij de totstandkoming te begeleiden en behulpzaam te zijn, alsmede voor hun ondersteunende, sturende en kritische opmerkingen. Erwin van Loo en Arthur ten Cate hebben het manuscript van commentaar en suggesties voorzien. Marlies Enklaar heeft zich

met verve beziggehouden met de eindredactie. Dirk Janse heeft zeer geholpen bij het vinden en selecteren van beeldmateriaal in de grote collectie van het instituut, daarbij geassisteerd door Judith Moortgat, Okke Groot en Wietske van Oostveen.

Van degenen die op een of andere manier hulp hebben geboden of een bijdrage hebben geleverd, noem ik (in alfabetische volgorde): Luitenant-kolonel b.d. G.T.J. Aben, R. Baaijen, J.A.C. Bartels jr., A. van den Berg, adjudant-onderofficier b.d. J. Borg, R. van den Bout, C. van Bruggen, H. van Bruggen, K. Duin, brigade-generaal b.d. mr. J.S. van Duurling, T. van Emmerik, C.J. Everse, H. Goos, sergeant-majoor J.D. Groenenboom, B.H.W. Heetkamp, D.A.M.N. Hellemons-Jacobs, J. Hoogendoorn, † J. Janse, generaal-majoor drs. I.M. de Jong, S.A.M. Joosen, kolonel H.M. Klein Schaarsberg, majoor S.P.B.C. Krommedam, kolonel b.d. J. Kroon, † adjudant-onderofficier L. de Leeuw, ir. I.M. van Leeuwen-Van der Spek, kapitein J.A. van Leeuwen, ir. P.A. van Loon, W. van Loon, generaal-majoor b.d. H.D. Mammen, majoor b.d. R.P.M. Marchand, mr. G.F. Meijerink, mr. J.B. Miete, kapitein A. Nieberg, F.C. Nieboer, luitenant-kolonel b.d. A. Oskam, luitenant-kolonel b.d. J. Penning, R. Polder, luitenant-kolonel b.d. A. Polvliet, H.A. Postuma, kolonel b.d. F. Richert, P.G.J. Rozenbroek, † majoor G.J.A. Ruys, J.W. van der Sluys, P. Smits, brigade-generaal b.d. J.M.A. Thomas, D. van den Top, J.R. Verbeek, oud-reserve majoor E.J. Vinkhuyzen, luitenant-kolonel b.d. N.S.C. Vroom, luitenant-kolonel b.d. J. Willemse, H.G.A. van der Woerd, P.A. Zeilstra, mr. R. Zijderveld, en in het bijzonder: † P.N.M.A. van der Baan, J. van den Berg, C. Blijleven, J. Bloemendaal, Th.M. Broer, B.J. van Deelen, W. den Dunnen, R.P. Enters, † J.H. van Hest, † P.F. van den Heuvel, M. Hoogerwerf, A. Kriek, E.W. van Popta, drs. A.F. Staarman, H. Stoovelaar, † B.H. Vanderveen, † H. van Veldhuizen en † G. van Zelm. Ik ben hen dankbaar voor hun hulp en bijdragen.

Als laatsten, maar zeker niet als minsten, wil ik Elsbeth, Stefanie en Charlotte dankzeggen voor de ruimte die ik van hen heb gekregen, het geduld en het begrip dat zij hebben gehad, en de tijd die ik heb kunnen besteden aan de voorbereiding, het schrijven en het samenstellen van dit boek.

In deze tweede druk zijn de reacties op de eerste druk waar mogelijk en nodig verwerkt.

Sander Ruys, februari 2021

AMX VCI pantserrups mortiertrekker (prmr) en 120mm-mortier van 47 Pantserinfanteriebataljon.

INLEIDING EN VERANTWOORDING

De Nederlandse militair-historische literatuur kent nog geen uitgebreide publicatie over het rollend materieel van de Nederlandse krijgsmacht in de naoorlogse periode. Met dit boek wordt beoogd daarin wat betreft de Koninklijke Landmacht verandering te brengen. Er is niet gestreefd naar een alomvattende inventarisatie van het voertuigenpark, want dat is om verschillende redenen niet haalbaar. In de eerste plaats is er geen compleet overzicht meer van samen te stellen vanwege de onvolledige en onnauwkeurige administratie in de jaren veertig en het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Ten tweede is veel archiefmateriaal, vooral met betrekking tot die periode, verloren gegaan. Dit is voor een niet onbelangrijk deel veroorzaakt door de archiefselectie sinds de jaren negentig waarbij – op grond van voor civiele archieven te begrijpen criteria – weinig of geen belang werd gehecht aan materieel, terwijl dat nu juist wel van belang is voor de beschrijving van de naoorlogse krijgsmacht. En ten slotte zou een zo volledig mogelijke beschrijving van het voertuigenpark van de KL een (nog) omvangrijkere uitgave vergen. Het aantal verschillende typen voertuigen in de naoorlogse periode bedraagt namelijk naar schatting tussen 2000 en 2500.

Het maken van keuzes was daarom onvermijdelijk. Die keuzes zullen ongetwijfeld tot vragen leiden. Zij zijn echter weloverwogen door mij genomen en blijven mijn verantwoordelijkheid. Om toch een zo volledig mogelijk overzicht te geven van de naoorlogse voertuigen van de Koninklijke Landmacht, wordt door middel van een groot aantal bijlagen, een systematisch, alhoewel nog steeds geen uitputtend overzicht gegeven van de jeeps, vrachtauto's, trekkers, aanhangwagens, opleggers, pantservoertuigen, tanks, bouwmachines en brandweervoertuigen en het artilleriegeschut in die tijd.

Wat wordt in dit boek behandeld? De naoorlogse opbouw en verdere ontwikkeling op het terrein van de motorisering en mechanisering van de KL. Vanwege de grote omvang van het onderwerp is gekozen voor een verdeling

in acht perioden. Daarnaast worden ook een aantal thematische onderwerpen behandeld. In de beschrijving per periode komen de meest typerende voertuigen van die tijd aan de orde. Bovendien worden uitstapjes in de breedte gemaakt om de grote diversiteit te laten zien en om bijzondere voertuigen aan bod te laten komen. Onder typerende voertuigen vallen niet alleen jeeps, vrachtauto's en gepantserde voertuigen, maar ook aanhangwagens, opleggers en bouwmachines. Kenmerkend voor de naoorlogse periode is immers de mobiliteit van de landmacht, al dan niet te velde. Die mobiliteit werd (en wordt) mede bereikt door bijvoorbeeld keukenaanhangwagens, radar-aanhangwagens, opleggers voor geniematerieel en brandstoftransport, alsook door mobiele kranen voor brugslag, grondverzet en wegherstel.

Aan enkele onderwerpen wordt uitgebreider aandacht besteed, zoals aan de van de Canadezen overgenomen wiel- en pantservoertuigen, de Amerikaanse en Canadese militaire hulp en de krijgsmachtbrede concentratie van het transport. Daarnaast passeren thema's als explosievenopruiming, brandweer, militaire colonnes, cantinedienst, rijopleiding, lease en wagenparkbeheer, registratie van militaire voertuigen (kentekens) en vordering van voertuigen de revue. Daarentegen komen zaken als materieelbeheer, behoeftstelling, beproeving, verwerving en afstoting van voertuigen slechts beperkt aan de orde in dit boek. Hierover is meer informatie te vinden in de publicaties *Alleen leverbaar in legergroen, 50 jaar materieelvoorziening in de KL* (1994) en *50 Jaar Technische Dienst in beweging* (1994). Voor een beschrijving van de opbouw van de landmacht na de Tweede Wereldoorlog wordt verwezen naar het standaardwerk *Met de blik naar het Oosten, De Koninklijke Landmacht 1945-1990* (1994). Bij die opbouw is de militaire hulp van groot belang geweest, wat uitvoerig aan de orde komt in *American aid to NATO allies in the 1950s, the Dutch case* (1996).

En dan heb ik nog veel materiaal niet kunnen gebruiken om de omvang van het boek binnen de perken te houden.